

SCHILLER A NAŠA DOBA

RUDOLF STEINER

GA 51

III. Schiller a Goethe

4. februára 1905, Berlín

Dostávame sa dnes k jednej z najdôležitejších kapitol nemeckých kultúrnych a intelektuálnych dejín, vzťahu medzi Goethem a Schillerom. Postoj ich dvoch je v dejinách sveta jedinečný.

Prichádzali k sebe z rôznych strán. Goethe pochádzal zo strany Herdera a všetkého, čo sa dalo spájať s jednotou ducha a prírody, kým Schiller pochádzal z kantovskej filozofie a dualizmu. Okrem toho boli Goetheho a Schillerove povahy zásadne odlišné.

Ak si zoberieme Goetheho Fausta, vidíme, ako sa snaží preniknúť do prírody, pričom sa neuspokojuje, keď v abstrakciách uchopuje niečo duchovné a snaží sa to okamžite vytvoriť z prírody. Pre Schillera bola povaha najprv niečo nízke; ideálom bolo niečo zvláštne, zrodené z ducha a v protiklade s reálnym. Obaja muži boli hlboko v kvalite a len s ťažkosťami sa našli. A tak si títo dvaja veľkí géniovia na začiatku osobných stretnutí nevedeli navzájom porozumieť. V skutočnosti, keď Schiller prišiel do Weimaru, cítil sa odpudzovaný tým, čo počul o Goethem, a ani osobné stretnutie nemohlo veci zmeniť.

V roku 1788 mohol Schiller ešte napísať nepriaznivú kritiku *Egmonta*, toho plodu zrelého umeleckého myslenia. Nevedel pochopiť, ako mohol Goethe reprezentovať *Egmonta*, nie však ako hrdinského nadšenca, ako by to urobil sám Schiller, ale ako slabocha, ktorý sa dá riadiť danými okolnosťami.

Aj *Ifigenie bola* mimo Schillerovho chápania.

V jednom momente sa Goethe a Schiller takmer dotkli. V eseji o Bürgerových básňach Schiller povedal, že Bürgerov nedostatok idealizmu ho nelákal; a Goethe natoľko súhlasil s esejou, že poznamenal, že by rád napísal esej

sám. Stále však existujú dôkazy o tom, ako rozdielne prebiehali tieto dva kurzy, v Schillerovej eseji o *šarme a dôstojnosti*. Táto esej nám ukazuje celú Schillerovu snahu o slobodu. V tom, čo je potrebné, nemôže nájsť nič pôvabné; dielo prírody nemôže pôsobiť pôvabne. Len v umeleckom diele, ktoré je symbolom, konkrétnym obrazom slobody, môžeme hovoriť o šarme. A dôstojnosť je slovo, ktoré môžeme použiť iba vo vyššej duchovnej sfére. Všade vidíme starú tendenciu chápať ideál ako niečo, čo je v protiklade k prirodzenému.

Ani profesúru, ktorú Goethe získal pre Schillera v Jene, nemožno brať ako službu priateľstva. Tento krok mal pre Schillera veľký význam. Štúdium historického charakteru mu dalo hlboký pohľad na vývoj ducha. Navyše mu to umožnilo oženiť sa s Charlotte von Lengefeld a založiť si domácnosť. História bola práve predmetom, ktorý mohol Schillerovi pomôcť dosiahnuť zrelosť, ako vo svojej inauguračnej prednáške „Ako by sme mali študovať históriu v univerzálnom zmysle? Takto sa Schillerová čoraz viac stávala realitou. Od roku 1790, po návšteve Körnera, ktorý medzi nimi robil sprostredkovateľa, musel mať Goethe o Schillerovi celkom inú predstavu. Ich priateľstvo však nemalo dozrieť spôsobom, akým k sebe priemerní ľudia sympatizujú. Tento spoločný vzťah bol predurčený k tomu, aby nikdy nevznikol na základe osobných záujmov. Ak vezmeme do úvahy rozdielnosť ich pováh, ich priateľstvo by nikdy nemalo taký celosvetový význam, ak by na tom bolo založené.

Po stretnutí Spoločnosti pre vedecký výskum v roku 1794 – pravdepodobne v júli – začali Goethe a Schiller diskutovať o prednáške, ktorú práve počuli na ceste domov. Schiller povedal, že mal len množstvo izolovaných a nesúvisiacich dojmov; načo Goethe poznamenal, že pre seba si vie predstaviť inú formu prirodzeného pozorovania. Potom rozvinul svoje názory na vzťah všetkého živého - ako sa má celá rastlinná ríša považovať za nepretržitý vývoj. Goethe niekoľkými charakteristickými ťahmi nakreslil archetypálnu rastlinu, ako sa mu javila, na kus papiera. "Ale to nie je realita," namietal Schiller, "to je len myšlienka." "No, ak je to nápad," odpovedal Goethe, "nápad vidím očami." Na tomto stretnutí je možné vidieť povahu ich myslenia. Goethe *videl* ducha v prírode. Pre neho to, čo duch intuitívne chápe, bolo rovnako skutočné ako to, čo je rozumné; pre neho príroda objíma ducha. Schillerova skutočná veľkosť človeka sa prejavuje v spôsobe, akým sa snažil objaviť základ, na ktorom bol založený Goetheho duch. Chcel nájsť správne stanovisko. V nezávideniahodnom uznaní všetkého, čo k nemu prišlo, začal Schiller priateľstvo, ktoré ich malo spojiť. List, ktorý Schiller napísal

Goethemu potom, čo sa ponoril do Goetheho spôsobu stvorenia, list z 24. augusta 1794, je jedným z najkrajších ľudských dokumentov.

„Dlho som, aj keď z diaľky, pozoroval chod tvojho ducha a so stále novým údivom zaznamenával cestu, ktorú si si sám vytýčil. Hľadáte potrebné v prírode, ale hľadáte to na ťažšej ceste, z ktorej by sa všetky slabšie sily stiahli. Beriete celú prírodu ako celok, aby ste osvetlili časť; a v úplnosti ich vzhľadu hľadáte základ vysvetlenia pre jednotlivca.“

Schiller si takto uctil Goetheho, len čo ho spoznal. Neexistuje hlbšia psychologická charakteristika Goetheho. A tak to zostalo až do Schillerovej smrti. Ich priateľstvo bolo nedobytné, hoci závist' a zlá vôľa používali na ich oddelenie tie najnižšie prostriedky. Spolupracovali tak, že rada jedného mala vždy plodný vplyv na druhého. Schiller s veľkoleposťou, ktorú neprekonal žiadny iný estetický spisovateľ, otázkou, ako sa tá či oná myšlienka zhoduje s duchom Goetheho, dospel k uvedomeniu si rôznych foriem umeleckej tvorby, ktoré uviedol vo svojej eseji „Naivný a sentimentálne umenie.“ Umelec, ktorý stále stojí vo vzťahu k prírode, ktorý je sám stále prírodou v prírode, tvorí naivne. Tak vytvorili Gréci. Umelec, ktorý túži po návrate k prírode, po odtrhnutí od nej vytvára sentimentálne. To je kvalita moderného umenia. V spôsobe, akým títo dvaja poňali umenie, je niečo veľkolepé. Tu nachádza vyjadrenie stará doktrína, ktorá stále žije vo východnej múdrosti, o pomínutelnosti každého vzhľadu, o závoji Mayov. V realite žije len ten, kto sa povznesie nad ilúziu do oblasti ducha. Najvyššia realita nie je vonkajšia. Všetkým spôsobom boli títo dvaja muži nútení k vnútornej aktivite. Goethe, pravda, prinútil svojho Fausta povedať, že „na počiatku bol čin“. Ale v Nemecku v tom čase neboli veci tak ďaleko ako vo Francúzsku, kde mohli vyvolať vonkajšie účinky; bola tu len túžba po slobode. A tak títo dvaja hľadali svoje činy v oblasti krásneho, umeleckého diela. Zamerali sa na odraz vyššej reality, prírody v prírode, v živote prostredníctvom krásneho vzhľadu. Goetheho *Wilhelm Meister* je tohto typu. *Wilhelm Meister* je dostať nás za hranice toho, čo je ilúzia v našom každodennom živote, k naplneniu osobnosti. Stáva sa tak najlepším výchovným románom, na ktorý by sa dalo aplikovať Schillerovo motto: „Iba cez úsvit krásneho prenikneš do krajiny poznania.“ Duch, z ktorého konáme, je najvyšší. V tom období nebolo možné ukázať, že svet ducha sa rodí zvnútra. Vo *Wilhelmovi Meisterovi* teda muselo byť oslobodenie sveta ešte vyjadrené vo forme umeleckej krásy. Neustála spolupráca a rady Schillera pomohli vykoreniť osobný prvok vo *Wilhelmovi Meisterovi*. Na jednej strane vidíme, čo treba považovať za hlbšiu „príčinu“ človeka, čo novšia duchovná veda nazýva „kauzálne telo“; na druhej strane máme vonkajšie vplyvy. Nedá sa vyvinúť nič, čo by nebolo v

semene; ale potrebuje vplyv zvonku. Táto spolupráca sa prejavuje aj v Schillerovej tvorivej činnosti. Jeho balady a jeho Valdštejn by boli nemožné nebyť Goetheho plodiaceho vplyvu.

Vo vzťahu, v ktorom stáli jeden k druhému, bola akási skromnosť, ale kombinovaná so skutočnou veľkosťou. Stali sa celkom len dokončením svojich oddelených prirodzeností a ako výsledok vzniklo niečo nové veľkosti. Hĺbka a sila ich priateľstva zahnila všetko filistinizmus do opozície proti nim. Boli prenasledovaní so závišťou a nenávišťou, pretože malí nikdy nedokázali pochopiť veľkých. Dnes je len ťažko uveriteľné, aké útoky proti nim malichernosti spustili. Napríklad Annals of Philosophy o nich hovoril hanlivo a niekto, volal sa Manso, ich opísal ako „suky z Weimara a Jeny“.

Museli sa brániť proti všetkým týmto útokom a „Xenien“ z roku 1796 tvorí peknú pamiatku ich priateľstva. V Distichs, ktoré boli akýmsi historickým stíhaním všetkých, ktorí sa previnili proti nim alebo proti dobrému vkusu, nedokážeme vždy rozlíšiť tie, ktoré sú od Goetheho a od Schillera. Ich priateľstvo malo spôsobiť, že sa javia ako jedna osoba. Schiller a Goethe nám poskytujú príklad, ako sa veľkosť môže brániť každodennosti, a ukazujú nám, aký by mal byť skutočný postoj a nosnosť priateľstva, ktoré spočíva na duchovnom. A obaja hľadali pravdu; Schiller v srdci človeka, Goethe v celej prírode.